

RECENZÍÓ J. NAGY LÁSZLÓ ISZLÁM ÉS POLITIKA CÍMŰ KÖNYVÉRŐL**BESENYŐ János¹**

Nemrégiben került a kezembe a Szegedi Tudományegyetemen oktató J. Nagy László² professzor könyve, amit már csak a témaválasztása miatt is nagy örömmel vettem szemügyre. Kíváncsi voltam, hogy a Maghreb régióval foglalkozó magyar kutatók doyenje hogyan vélekedik a témáról, amely szinte mindenkit érint/érdekel. Az elmúlt évtizedek eseményei miatt az emberek egy része az iszlámot egy veszélyes, egyeduralomra törő, radikalizálódott vallásnak tartja, amely a céljai eléréséhez gyakran használ erőszakos eszközöket, míg a másik csoport pedig a béke vallásaként tekint rá, amelynek értékeit éppen, hogy a nyugati/keresztény társadalom tartja folyamatosan támadás alatt. A magukat szakértőnek valló celebek általában ezt a két leegyszerűsített véleményt képviselik leginkább, és ami miatt a legtöbb ember megelégszik az influenszerek véleményének hangoztatásával, ahelyett, hogy maga igyekezne releváns információkat szerezni a kérdésről. Sajnos elég kevés olyan magyar nyelvű irodalom van, amely az iszlámmal, illetve annak a politikához való kapcsolatával foglalkozna, így a témában eddig inkább idegennyelvű irodalmat kellett keresnie az érdeklődőknek. Már csak ezért is hiánypótló ez a mű, hiszen az 1979-es iráni iszlám forradalom óta az iszlám a nemzetközi politikai élet kérdésévé, mondhatni problémájává vált. Az iszlám államokban láthatóbbá váltak azok az erők, amelyek a politikai céljaikat nem a nyugati, demokratikus elvek szerint, hanem az iszlámra alapozva igyekeztek elérni, egyfajta saját utat követni. Egyre kevésbé tolerálják, ha kívülről akarnak úgynevezett „demokratikus normákat” rájuk kényszeríteni, hiszen a saját történelmüket, kultúrájukat és vallásukat azonosnak, de sokszor értékesebbnek tartják az amerikai, illetve az európai zsidó-keresztény államokétól. Ez pedig újabb kérdéseket, konfliktusokat vethet fel, de akár egy értékeken alapuló párbeszédet is, amelyre többször utal a könyv szerzője is. Emiatt és az egyetemisták között megnyilvánuló érdeklődés miatt először speciális kurzusokat indított az „Iszlám és a politika” címmel, majd a kurzus anyagát jegyzetként végül könyvként adta ki.

A szerző a könyvében igyekszik bemutatni a közel kétmilliárd ember által magáénak vallott vallás alapjait, kialakulását, létrejöttét és történelmi-társadalmi gyökereit elsősorban az arab világban, illetve a Közel-Keleten, mivel ez a térség a „politikai iszlám epi-

¹ besenyjo.janos@phd.uni-obuda.hu | ORCID: 0000-0001-7198-9328 | egyetemi oktató, Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori Iskola

² J. Nagy László (Jászárokszállás, 1945. június 14. –) magyar történész, a Szegedi Tudományegyetem professzora. Egyetemi tanulmányait a [József Attila Tudományegyetem](#) Bölcsészettudományi Kar történelem-francia szakán végezte 1963-1968 között. 1992-ben a történelemtudományok doktora. 1994 és 1997 között a bölcsészkar dékánhelyettese volt. Kutatási területei közé tartozik az arab országok legújabbkori története, különös tekintettel a Magreb térségre, az arab világ és Európa (Magyarország és az ún. keleti blokk) kapcsolata a 19-20. században, valamint az Euromediterrán partnerség. Az MTA köztestület tagja. Elérhetősége: jnagy@hist.u-szeged.hu

centruma.” Már a könyv első lapjain egyértelművé teszi, hogy az iszlamizmus politikai ideológia, amely az iszlámot politikai célból használja, valamint politikai erőt testesít meg, de nem azonos a fundamentalizmussal, hiszen a ragaszkodás az eredeti elvekhez még nem jelent politikai cselekvést. Illetve az iszlamizmus nem egységes és nem azonos a társadalom totális iszlamizációjával, a sária szó szerinti alkalmazásával. Sőt több olyan csoport van, amelyek az iszlám kritikai újraértelmezésére és a Nyugattal való együttműködésre is képesek, valamint elvetik az erőszak alkalmazásának lehetőségét. Ezekkel ellentétes csoportot képviselnek az extrémisták vagy integristáknak nevezett szalafiták, akik a társadalmat akár erőszakkal is iszlamizálnák. Erre eddig szerencsére nem került sor, még akkor sem, ha a Daesh terrorszervezet magát és az általa elfoglalt területet államnak, ráadásul „Iszlám Államnak” nyilvánította.³

A kötet első fejezetében az arabok és az iszlám kapcsolatát, az iszlám vallás megszületésének és térnyerésének történelmét majd a fiatal vallást a kezdeti időszakban megosztó szakadást (síita - szunnita ellentét), az iszlám öt pillérét⁴ ismerhetjük meg. Külön kitér a hatodik kötelezettségként is ismert dzsihadra, amelynek a célja a nem muszlimok áttérítése az iszlámra, de nem kizárólag erőszakkal, hanem példamutatással és a meggyőzés eszközével. Azonban a már korábban említett integristák szerint ehhez minden eszköz, akár a szélsőséges fizikai erőszak is igénybe vehető. Az iszlám történelmében mind a kettőre volt példa, hiszen az új vallás követői szinte rögtön támadást indítottak a környező, nem iszlám csoportok, törzsek valamint a Bizánci Birodalom helyi érdekeltségei ellen, de több esetben is láthatjuk, hogy fegyveres kényszer nélkül is képes volt az új vallás terjedni. Ebben a fejezetben ismerhetjük meg az iszlám vallási gyakorlatát, a jogalkotást és a bírászkodást is, amely több más mellett foglalkozik a nők és a kisebbségek helyzetével is. Itt követhetjük azoknak az államoknak a történelmét, amelyek felvették az iszlámot (Egyiptom, Tunézia, Algéria, Törökország, stb.), és amelyek továbbra is kölcsönhatást gyakoroltak Európára és a kereszténységre. A következő fejezetben az 1880-as évektől kezdődő iszlám reformmozgalom kibontakozását, a politikai iszlám formálódását követhetjük nyomon. Megismerhetjük azokat a gondolkozókat, Dzsamáladdín al-Afgánit, Malkom kánt, Mohamed Abdut, al-Kavákibit, Rasid Ridát és Tahá Husszeint, akik a mozgalmat elindították. Ekkor még a Nyugat és Kelet között élénk eszmecsere és vita folyt az iszlámról, és egymást még nem tekintették ellenségnek. Itt különösen tetszett, hogy a szerző a külföldi források mellett Goldziher Ignác által írt jegyzeteket, személyes feljegyzéseket is felhasználta, ezzel is jelezve, hogy a politikai iszlám kialakulását, tevékenységét a magyar orientalisták is figyelemmel kísérték.

A harmadik fejezet az iszlám reformmozgalom sajátosságait mutatja be a Maghreb-országokban, amelyek azzal tértek el a közel-keleti országoktól, hogy bár magukat az iszlám hívők egyetemes közösségének tagjainak tekintették, de mégis „nemzeti” és nem egyetemes mértékben gondolkodtak. Megismerhetjük azokat az államférfiakat, gondolkodókat, akik formálták és hatást gyakoroltak a mozgalomra. A következő fejezet a Muszlim Testvériség létrejöttét, tevékenységét és a társadalom iszlamizálását mutatja be Egyiptomban. Itt ismerhetjük meg Hasszán al-Banna és Szajjid Kutb munkáját, tevékenységét, valamint azokat a

³ Bővebben a terrorszervezetről: Besenyő János; Prantner Zoltán; Speidl Bianka; Vogel Dávid: Az Iszlám Állam, Terrorizmus 2.0 – Történet, ideológia, propaganda Budapest, Kossuth Kiadó, 2016.

⁴ Ezek a hitvallás, imádkozás, böjtölés, a szolidaritási adat (zakat) és a zarándoklat.

körülményeket, amelyek lehetővé tették a Testvériség megerősödését, térnyerését, sőt később a hatalomba való jutását, majd miután onnan kikerült, a radikalizálódását. Ennek következményeképpen az al-Afgáni tevékenységével újtára indult felvilágosult, modernista, nyitott iszlamizmus a történelmi események súlya alatt zárt, kirekesztő, erőszakot alkalmazó iszlamizmusba torkollott, amelyet elősegített a hidegháború, a kétpólusú világrend, az afganisztáni szovjet háború és az iráni iszlám forradalom.⁵ Az ötödik fejezet a szocializmus iszlamizálásának - arabizálásának elvetélt kísérletét, valamint a pániszlamizmus, majd pánarabizmus létrejöttét mutatja be Szíriában és Irakban. A hatodik fejezetben az iszlám és a szovjet típusú szocializmus összeházasításának elbukott kísérletét ismerhetjük meg, amelynek a fő ideológusa a tatár Mirszaid Szultán Galjev volt. Bár a két mozgalom eleinte szövetségesként tekintett egymásra, később az érdekellentétek miatt egymás ellen fordultak. A következő fejezetben az iszlamizmus előretörését kísérhetjük figyelemmel az 1970-1980-as években, amikor is a békés eszközöket egyre inkább felváltják a terrorakciók, illetve túlsúlyba kerülnek az integristák. A szerző külön foglalkozik a vahabizmus térnyerésével, Szaúd-Arábia megerősödésével, az afganisztáni, iráni, egyiptomi és szíriai eseményekkel, valamint a laikus, szocialisztikus arab nacionalizmus jelentős térvésztesével. A nyolcadik fejezetben Algéria példáján keresztül mutatja be a nemzeti eszme, a szocializmus és az iszlám valamiféle ötvözetét, amely több más elvetélt kísérlettel szemben működőképes, még akkor is, ha az integristák részéről folyamatos támadások is érik. Az utolsó fejezet foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy az iszlám megoldás-e, illetve ha igen, akkor milyen és milyen kihívások érik, illetve milyen kihívást jelent mások számára. Ebben a fejezetben ismerhetjük meg azokat a teoretikusokat, akik hajlandóak kritikusan szemlélni és a korábbi vélekedésektől eltérően értékelni a Koránt. Sajnos többségüket kirekesztették, sőt meggyilkolták, de úgy tűnik, hogy az integristák mellett más gondolatok is megjelennek, amelyek akár pozitív változást is elérhetnek. Erre szükség is van, mivel – mint ahogy arra a szerző felhívja a figyelmet – a világ átalakulóban van és „tanúi vagyunk annak, hogy a világot évszázadokon keresztül uraló és alakító Európát meghódítja és formálja a korábban függésben tartott Dél.” Ennek a következményei egyenlőre beláthatatlanok. Már csak ezért is fontos, hogy megalapozott ismeretekkel rendelkezünk az iszlámról, nem csak mint vallásról, de mint a politikát formáló erőről is.

Külön pozitívum, hogy a könyv szerzője nem akarja az olvasók szájába „rágni”, hogy milyen az iszlám és a politika kapcsolata, hanem az olvasóra bízva a véleményalkotást, amelyet azzal is segít, hogy több olyan dokumentumot, ismertet idéz szó szerint, amelyeket az iszlamisták és a hozzájuk kapcsolódó gondolkodók fogalmaztak meg.

Kinek javaslom a könyvet? Mindazoknak, akiket nem csak az érdekel, hogy iszlamista terrortámadások történtek ismét, hanem az is, hogy mi van a háttérben és hogyan lehet megérteni, küzdeni ellene.

⁵ J. Nagy László: *Iszlám és Politika*, p. 58.

A KÖTET KÖNYVÉSZETI ADATAI

J. Nagy László (1945-) *Iszlám és Politika*. – Szeged : Jate Press, 2019. – 146 p. ISBN: 9789633154045

1. Ábra: J. Nagy László: Iszlám és Politika című könyvének borítója